

Агавердієва Х. Ф. «Технології впровадження нефінансової звітності як інструменту регулювання соціальної відповідальності недержавного пенсійного фонду в умовах євроінтеграції» // Науковий журнал "Економіка і фінанси". – Дніпропетровськ – 2016. – № 3. - С. 4–14

Ключові слова: соціальна відповідальність, нефінансова звітність, недержавні пенсійні фонди, технологія впровадження нефінансової звітності.

В статті запропоновано технологію впровадження нефінансової звітності в діяльність недержавних пенсійних фондів (НПФ). Вона передбачає практичну реалізацію наступних етапів: проектування, оцінка фактичного рівня соціальної відповідальності НПФ, впровадження та поширення нефінансового звіту, підбиття підсумків. Крім того, запропонована технологія дозволяє розкрити інформацію перед зацікавленими сторонами за трьома напрямками: економічна стійкість, соціальне благополуччя й організаційна стабільність.

Агавердиева Х. Ф. «Технологии внедрения нефинансовой отчетности как инструмента регулирования социальной ответственности негосударственного пенсионного фонда в условиях евроинтеграции» // Научный журнал "Экономика и финансы". – Днепропетровск – 2016. – № 3. – С. 4-14

Ключевые слова: социальная ответственность, нефинансовая отчетность, негосударственные пенсионные фонды, технология внедрения нефинансовой отчетности.

В статье предложена технология внедрения нефинансовой отчетности в деятельность негосударственных пенсионных фондов (НПФ). Она предусматривает практическую реализацию следующих этапов: проектирование, оценка фактического уровня социальной ответственности НПФ, внедрение и распространение нефинансового отчета, подведение итогов. Кроме того, предлагаемая технология позволяет раскрыть информацию перед заинтересованными сторонами по трем направлениям: экономическая устойчивость, социальное благополучие и организационная стабильность.

Agaverdieva K. F. «Technology implementation of non-financial reporting as a tool to regulate the social responsibility of non-state pension fund in terms of european integration» // «Economy and Finance» scientific journal. – Dnepropetrovsk – 2016. – № 3. - P. 4–14

Keywords: social responsibility, non-financial reporting, not-state pension funds, technology implementation of non-financial reporting.

In the article the introduction of technology in the non-financial reporting activities of non-state pension funds (NPF). It provides the practical implementation of the following stages: planning, assessment of the actual level of social responsibility NPF, introduction and spread of non-financial report, summing up. In addition, the technology can reveal information to stakeholders in three areas: economic stability, social well-being and organizational stability.

УДК 368.914

JEL Classification: G23

Агавердієва Х. Ф.

кандидат економічних наук, старший викладач

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Агавердиева Х. Ф.

кандидат экономических наук, старший преподаватель

Харьковский национальный экономический университет

имени Семена Кузнеця

Agaverdieva K. F.

candidate of economic sciences, senior lecturer

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

**ТЕХНОЛОГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК
ІНСТРУМЕНТУ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ В УМОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
ТЕХНОЛОГИИ ВНЕДРЕНИЯ НЕФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ
КАК ИНСТРУМЕНТА РЕГУЛИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ
ОТВЕТСТВЕННОСТИ НЕГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕНСИОННОГО
ФОНДА В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ
TECHNOLOGY IMPLEMENTATION OF NON-FINANCIAL
REPORTING AS A TOOL TO REGULATE THE SOCIAL
RESPONSIBILITY OF NON-STATE PENSION FUND IN TERMS OF
EUROPEAN INTEGRATION**

В статті запропоновано технологію впровадження нефінансової звітності в діяльність недержавних пенсійних фондів (НПФ). Вона передбачає практичну реалізацію наступних етапів: проектування, оцінка фактичного рівня соціальної відповідальності НПФ, впровадження та поширення нефінансового звіту, підбиття підсумків. Крім того, запропонована технологія дозволяє розкрити інформацію перед зацікавленими сторонами за

трьома напрямками: економічна стійкість, соціальне благополуччя й організаційна стабільність.

Ключові слова: соціальна відповідальність, нефінансова звітність, недержавні пенсійні фонди, технологія впровадження нефінансової звітності.

В статті предложена технологія впровадження нефінансової звітності в діяльність негосударственных пенсiонних фондiв (НПФ). Вона передбачає практичну реалізацію наступних етапiв: проектування, оцiнка фактичного рiвня соціальної відповідальності НПФ, впровадження й розповсюдження нефінансового звітiв, підведення итогiв. Крім того, запропонована технологія дозволяє розкрити інформацію перед заінтересованими сторонами по трьох напрямках: економічна стійкість, соціальне благополуччя й організаційна стабільність.

Ключевые слова: социальная ответственность, нефинансовая отчетность, негосударственные пенсионные фонды, технология внедрения нефинансовой отчетности.

In the article the introduction of technology in the non-financial reporting activities of non-state pension funds (NPF). It provides the practical implementation of the following stages: planning, assessment of the actual level of social responsibility NPF, introduction and spread of non-financial report, summing up. In addition, the technology can reveal information to stakeholders in three areas: economic stability, social well-being and organizational stability.

Keywords: social responsibility, non-financial reporting, not-state pension funds, technology implementation of non-financial reporting.

Постановка проблеми. Сучасні процеси формування економічної та соціальної політики в Україні супроводжуються масштабними перетвореннями, які вимагають своєчасного та ефективного регулювання. Особливої уваги при цьому потребують питання, які спрямовані на посилення соціальної відповідальності та злагоди у суспільстві, захист як економічно активного населення, так і пенсіонерів. Важливість теоретичного обґрунтування та розробки науково-практичних рекомендацій з вирішення проблеми посилення рiвня соціальної відповідальності недержавних пенсійних фондiв в умовах реформування пенсійної системи обумовлюють актуальність теми статті.

В попередніх роботах було вдосконалено механізм імплементації міжнародних стандартів з регулювання соціальної відповідальності для НПФ шляхом її доповнення теоретичним базисом (окрім практичного). Було запропоновано та розроблено такий теоретичний базис: наукові підходи, принципи, функції механізму, інструменти регулювання соціально відповідального НПФ (нефінансова звітність). Такий підхід дозволяє забезпечити науково обґрунтовану адаптацію вимог міжнародних стандартів із соціальної відповідальності для вітчизняних НПФ [7].

Виклад основного матеріалу дослідження. Дієвими інструментами управління соціальною відповідальністю, як свідчить міжнародна практика, є ведення соціального обліку та складання нефінансової звітності про результати виконання соціальних програм і доведення їх до стейкхолдерів. Нефінансова звітність, на відміну від фінансової, не є обов'язковою; її законодавча база лише формується.

У цілому нефінансова звітність в Україні має значний незадіяний потенціал, зважаючи на невелику кількість компаній, які звітують. У країні сформувалась група компаній – лідерів нефінансового звітування, які значною мірою визначають напрямок його розвитку. Це – Оболонь, Київстар, Interpipe, ТНК – ВР, ДТЕК, Ніко, ФПГ «СКМ», Укрсоцбанк та МТС Україна.

В. Шаповал детально дослідила процес підготовки нефінансової звітності та виокремила декілька його етапів:

Етап 1 – підготовка:

1.1. Дослідження сторін, так чи інакше пов'язаних з діяльністю компанії.

1.2. Окреслення тем, що становлять найбільший інтерес і для цих сторін, і для компанії.

1.3. Визначення установ і організацій, для яких окреслені теми є найбільш актуальними.

1.4. Вибір конкретних експертів для запрошення до діалогу.

Етап 2 – вивчення очікувань: проведення першого етапу діалогу, а саме серії зустрічей із представниками державної та місцевої влади, комерційних

партнерів, споживачів й інших зацікавлених сторін для вивчення їхньої позиції та очікувань.

Етап 3 – прийняття рішення: формулювання відповідей на поставлені запитання, презентація і обговорення із зацікавленими сторонами відповідей та ініціатив під час другого етапу діалогу.

Етап 4 – реалізація та звітування:

4.1. Запровадження плану дій.

4.2. Публікація нефінансового звіту [9].

О. Хамідова та А. Хамідова виокремлюють дещо інші етапи підготовки нефінансового звіту:

1. Планування (визначення форми майбутнього подання звіту).

2. Організація діяльності робочої групи (координація взаємозв'язку із зацікавленими сторонами та підготовка інформації за основними сферами діяльності підприємства).

3. Взаємодія із громадськістю (виявлення найбільш важливих для них питань і відображення за ними відповідної інформації у соціальному звіті за допомогою опитувань, консультацій та круглих столів, які проводились протягом звітного року).

4. Визначення структури звітнього (вхідною інформацією для даного етапу є використання стандартів соціальної звітності, а саме GRI, AA 1000 та SA 8000, які містять стандартні елементи і показники).

5. Збір і перевірка даних (потребує максимальної інтеграції з підготовкою інших звітів компанії та оптимізації шляхом включення до регламентів відповідних підрозділів) [8, с. 223].

Слід зазначити, що зазвичай нефінансові звіти українських компаній, відрізняються від вказаної структури, що зумовлює різноманіття представлених форм і висвітлених питань (умови праці, споживачі, місцеві громади, природоохоронна діяльність, права людини, держава, соціальна відповідальність у житті суспільства, громадськість, благодійна діяльність, відповідальний маркетинг, лідерство та новації, протидія корупції тощо). Це

можна пояснити природою соціальної звітності, яка є результатом добровільності соціальної відповідальності. Однак це вкрай ускладнює процес порівняння інформації, яка наведена у нефінансових звітах, як різних компаній за певний період часу, так і в динаміці [9].

Аналіз існуючих підходів до підготовки нефінансових звітів дав змогу узагальнити існуючі та вдосконалити їх. З метою впровадження нефінансових звітів у практичну діяльність НПФ розробимо відповідну технологію. Для цього проаналізуємо трактування терміна «соціальна технологія» різними авторами (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування терміна «соціальна технологія»

Визначення терміна соціальна технологія	Джерело
Відпрацьована за операціями сукупність прийомів, методів і впливу, які необхідно застосувати суб'єктові керування для досягнення цілей соціального управління або вирішення соціальних проблем у трудових колективах	[6, с. 429]
Спеціально організована галузь знання про способи й процедури оптимізації життєдіяльності людини в умовах зростаючої взаємозалежності, динаміки й відновлення суспільних процесів	[5, с. 310]
Сукупність знань про способи й засоби організації соціальних процесів, самі ці дії, що дозволяють досягти поставленої мети	[4, с. 78]
Спосіб здійснення діяльності на основі її раціонального розчленовування на процедури й операції з їх наступною синхронізацією й вибором оптимальних засобів, методів їхнього виконання	[4, с. 78]
Метод керування соціальними процесами, що забезпечує систему їх відтворення в певних параметрах – якості, властивості, обов'язі, цілісності діяльності тощо	[3, с. 131]:
Діяльність, у результаті якої досягається поставлена мета і змінюється об'єкт діяльності	[цит. за 1, с. 78]
Елемент механізму керування й засіб перекладу абстрактної мови науки на конкретну мову для досягнення поставлених цілей	[цит. за 1, с. 78]
Система інноваційних способів, засобів вирішення сутності протиріччя взаємодії та самореалізації соціальних суб'єктів в діалозі людини й природи	[цит. за 1, с. 78]

Узагальнивши наведені, у табл. 1. визначення було виділено такі ознаки поняття «соціальна технологія»:

- дії, які чітко відпрацьовані за операціями;
- носять науковий характер;

спрямовані на перетворення існуючих соціальних об'єктів або створення нових;

мета – реалізація виявлених резервів у соціальній сфері.

Таким чином, провівши аналіз термінів, які розглядаються при вирішенні даного завдання, синтезуємо зазначене. У результаті було сформульовано таке визначення поняттю «технологія впровадження нефінансових звітів у практичну діяльність НПФ»: науковий опис відпрацьованих дій, що спрямовані на перетворення існуючих соціальних об'єктів або створення нових і дозволяють досягти поставленої мети (впровадити нефінансові звіти у практичну діяльність НПФ).

Технологія формування впровадження і поширення нефінансових звітів у практичну діяльність НПФ має будуватись виходячи з таких принципів [3, с. 133]:

комплексність, що припускає оптимальне поєднання всіх його видів;

індивідуальний підхід;

зрозумілість;

постійний пошук нових складових.

На підставі викладеного можна запропонувати технологію впровадження та поширення нефінансових звітів (рис. 1).

Розглянемо більш детально кожний з етапів технології впровадження нефінансових звітів у практичну діяльність НПФ.

Етап 1 – проектний. З метою впровадження нефінансових звітів у практичну діяльність НПФ необхідно організувати робочу групу, яка буде займатись даним питанням. Для цього керівництво НПФ має видати наказ про проведення відповідних робіт. При цьому виникає необхідність у створенні служби управління соціальною відповідальністю в НПФ (чи призначення відповідального за розробку, впровадження і функціонування даної технології).

У штатну структуру НПФ вводяться посади фахівців з впровадження і поширення нефінансових звітів. Після цього розробляються посадові інструкції фахівців, а також переглядаються положення про підрозділи та посадові інструкції з урахуванням нових обов'язків, прав і відповідальності.

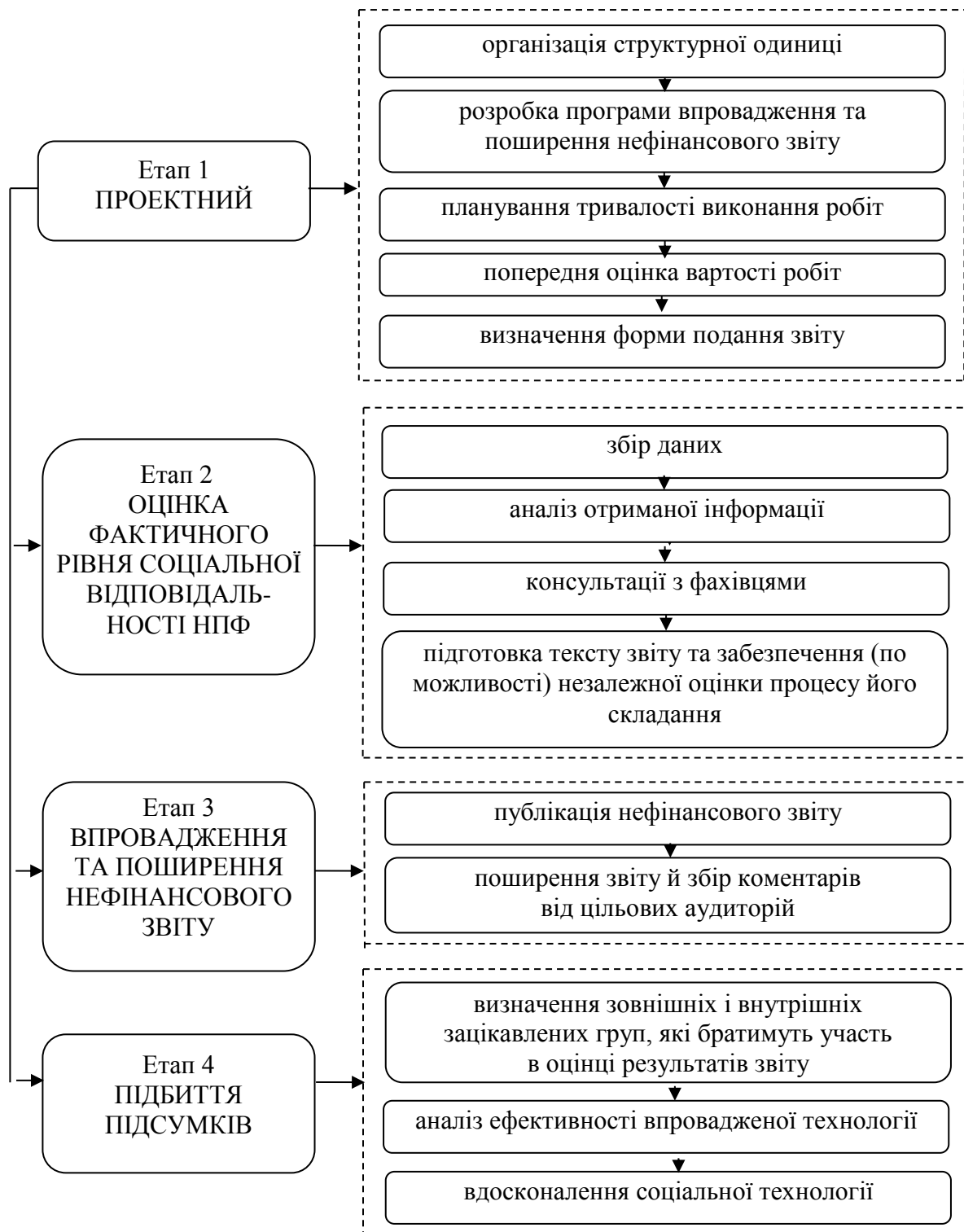

Рис. 1. Технологія впровадження та поширення нефінансових звітів

Після створення робочої групи фахівці переходять до розробки програми впровадження і поширення нефінансового звіту. У програмі необхідно

визначити етапи і види робіт їх вартість, виконавців, терміни виконання. У програму, як правило, включаються такі види робіт:

1) розробка програми цілей НПФ у сфері області соціальної відповідальності. Вона має бути задокументована, затверджена керівництвом і доведена до кожного працівника;

2) розробка програми цілей НПФ у сфері області соціальної відповідальності. Вона має бути задокументована, затверджена керівництвом і доведена до кожного працівника;

3) розробка (внесення необхідних змін) організаційної структури НПФ;

4) визначення переліку соціальних програм НПФ;

5) визначення (уточнення) повноважень фахівців НПФ для впровадження та поширення нефінансових звітів;

6) розробка мотиваційного механізму забезпечення технології впровадження та поширення нефінансових звітів;

7) навчання персоналу організації, що залучається до робіт з технологія впровадження та поширення нефінансових звітів.

Етап 2 – оцінка фактичного рівня соціальної відповідальності НПФ – розпочинається з аналізу існуючого рівня соціальної відповідальності НПФ, сильних і слабких сторін у діяльності у сфері соціальної відповідальності.

У процесі проведення аналізу фактичного стану соціальної відповідальності НПФ фахівці мають виявити такі моменти:

як фактично виконується технологія на робочих місцях;

які усвідомлені чи неусвідомлені відхилення є в технології;

які з цих відхилень є випадковими, а які надалі слід врахувати в технології для досягнення поставленої мети.

Збір даних щодо оцінки фактичного рівня соціальної відповідальності НПФ виконується на підставі кількісних показників виміру соціального ефекту діяльності компанії: використання «соціальних індикаторів», які визначають індекси якості життя й оцінку впливу на якість життя населення соціальної діяльності корпорацій; урахування соціальних вигід і витрат від діяльності

відповідних компаній для стейкхолдерів; управління соціальною програмою тощо.

Обробка й аналіз інформації проводяться методом розрахунку соціального індексу з метою визначення рейтингу НПФ та співвідношення між цілями і зусиллями організації у соціальній сфері.

Допомога з боку досвідченого консультанта може значно спростити аналіз фактичного стану рівня соціальної відповідальності НПФ, оскільки оцінка стороннього фахівця більш об'єктивна.

При складанні звіту аналізуються принципи соціальної спрямованості, визначається відповідальність кожної із груп персоналу і пропонуються стимулюючі міри, розглянуті шляхи вдосконалення управління персоналом, включаючи впровадження нових технологій, пропозиції, які стосуються модифікації існуючих процедур, вдосконалення та уточнення документації, [2, с. 113–114].

Складання й оприлюднення нефінансових звітів стало причиною появи такого напрямку, як соціальний аудит, оскільки публічна звітність компаній потребує її підтвердження висококваліфікованими незалежними фахівцями з метою оцінки ступеню їх об'єктивності та правдивості [2, с. 112]. Більшість закордонних компаній при цьому користуються послугами незалежних аудиторів з метою верифікації соціального звіту. «В Україні такий механізм поки що підтримує лише ФПГ «СКМ», яка залучила в цей процес одного з світових лідерів на ринку аудиторських послуг – компанію Ernst&Yang», – відзначають О. М. Хамідова та А. Ш. Хамідова [8, с. 224].

Етап 3 – впровадження та поширення нефінансового звіту – починається з публікації нефінансового звіту.

Публікація нефінансового звіту, для його ознайомлення зацікавленими особами здійснюється, головним чином, через видання спеціалізованих брошур, буклетів, а також розміщення інформації на інтернет-сторінках НПФ та сторінках друкованих видань (журналів, газет).

Можлива також публікація нефінансового звіту НПФ і після проведення незалежного аудиту. В такому випадку окрім офіційного публікується ще й звіт про аудиторську перевірку.

Поширення нефінансового звіту – це процес надання необхідної інформації зацікавленим сторонам, забезпечення їх своєчасного доступу до інформації. Отже, публікація нефінансового звіту має здійснюватись систематично.

Основним інструментом поширення нефінансового звіту є веб-сайти. Крім того, випускаються додаткові друківані матеріали (брошури, інформаційні бюлетені тощо), проводяться семінари та конференції. Поширення нефінансового звіту може бути внутрішнім (у межах НПФ) і зовнішнім (ЗМІ, громадськістю); офіційним (звіти, брифінги) і неофіційним (записки, спонтанні бесіди); вертикальним (вниз і вгору за ієрархією організаційної структури) і горизонтальним (на одному рівні).

Поширення нефінансового звіту включає своєчасний збір інформації, забезпечення доступу до неї для спільного використання та її поширення серед зацікавлених сторін.

Поширення нефінансового звіту може проводитись різними способами, наприклад: збори за результатами звіту, поширення друківаних матеріалів; електронне устаткування для комунікації та проведення конференцій (наприклад, електронна пошта, факсимільний зв'язок, голосова пошта, телефон, відео і веб-конференції, а також публікація в мережі Інтернеті).

Після публікації та поширення звіту проводиться збір коментарів від цільових аудиторій.

Етап 4 – підбиття підсумків – розпочинається з визначення зовнішніх і внутрішніх зацікавлених груп, які братимуть участь в оцінці результатів звіту з точки зору:

- ефективності соціальної стратегії НПФ;
- практичної реалізації цілей соціальних програм;
- відгуків цільових аудиторій.

Метою аналізу ефективності функціонування технології впровадження та поширення нефінансових звітів є:

підготовка обґрунтованої інформації про функціонування технології для керівництва організації;

визначення показників якості робіт, які виконуються;

виявлення проблем і причин їх виникнення.

При визначенні ефективності функціонування технології враховуються показники, що відображають результати діяльності НПФ, економічну ефективність і соціальний ефект (рис. 2).

Рис. 2. Цілі й результати впровадження нефінансової звітності для забезпечення соціальної відповідальності НПФ

Для вдосконалення технології впровадження і поширення нефінансових звітів необхідно:

- 1) систематично проводити аналіз технології, яка функціонує в НПФ;
- 2) розробляти коригуючі заходи;
- 3) періодично переглядати внутріфірмові стандарти, положення про структурні підрозділи, інструкції тощо;
- 4) розробляти нові документи.

Таким чином, запропонована технологія впровадження і поширення нефінансових звітів у практичну діяльність НПФ складається з певних етапів (проектний, оцінка фактичного рівня соціальної відповідальності НПФ, впровадження та поширення нефінансового звіту, підбиття підсумків) та є інструментом щодо можливості інформування стейкхолдерів НПФ про його діяльність у сфері соціальної відповідальності, а також реалізації стратегічних планів розвитку щодо економічної стійкості, соціального благополуччя та організаційної стабільності.

Нефінансова звітність в Україні має значний незадіяний потенціал, зважаючи на невелику кількість компаній, які звітують. Українські компанії, які працюють із нефінансовою звітністю, лише починають інтегруватись у світову фахову спільноту. Зважаючи на недовгу історію нефінансового звітування в Україні, українські компанії обережно підходять до розкриття інформації про нефінансові аспекти діяльності, зокрема про умови праці та розвиток людського капіталу, збереження довкілля, доброчинність і благодійництво, співпрацю з місцевими громадами.

Доброчинні акції та проекти залишаються домінантою українських нефінансових звітів. Компанії подають докладну інформацію про надання благодійної допомоги та проведення соціальних акцій загального спрямування (щодо запобігання поширенню хвороб, допомоги дітям-сиротам та ін.).

Як свідчить міжнародний та український досвід, соціальна відповідальність і публічні звіти про соціально спрямовану діяльність дають конкурентні переваги: створення репутаційного капіталу та зростання

зацікавленості інвесторів; доступ до нових джерел фінансування та інвестиційних фондів; доступ до нових ринків збуту; підвищення вартості нематеріальних активів; опосередковане зростання прибутків завдяки покращенню якості управління людськими ресурсами та ефективності.

Однак, незважаючи на існуючий інструментарій складання нефінансової звітності, її впровадження у практичну діяльність гальмується такими проблемами:

приховування реальних відносин між вітчизняними підприємствами і суспільством;

недостатня соціальна активність вітчизняних підприємств;

наявність значного шкідливого соціального й екологічного впливу з боку вітчизняних підприємств;

брак інформації про соціальну й екологічну складові діяльності вітчизняних підприємств;

відсутність належного досвіду у складанні нефінансової звітності [9].

Висновки та пропозиції. Розвиток соціальної звітності в Україні відбувається повільно. Останніми роками зросла кількість звітів, наданих українськими фірмами, що дає можливість підвищувати їхні позиції як на вітчизняному, так і на світовому ринку. Тому подальший розвиток нефінансової звітності та використання досвіду розвинених країн світу дозволить Україні вийти на новий, вищий етап свого соціального та економічного розвитку.

Отже, важливість складання нефінансових звітів компаніями полягає у доведенні суспільству свого прагнення дотримуватись принципів соціальної відповідальності. Звіти деяких компаній показують високий рівень підготовки до самої процедури звітування та відповідальності за подану у звітах інформацію. Саме соціальна звітність буде ефективним інструментом внутрішньої і зовнішньої політики діяльності підприємств, що стане основою для розробки та реалізації стратегічних проектів бізнесу.

Таким чином, запропонована технологія впровадження і поширення нефінансових звітів у практичну діяльність НПФ складається з певних етапів:

проектний, оцінка фактичного рівня соціальної відповідальності НПФ, впровадження та поширення нефінансового звіту, підведення підсумків. У роботі доведено що розроблена технологія є інструментом щодо можливості інформування стейкхолдерів НПФ про його діяльність у сфері соціальної відповідальності, а також реалізацію стратегічних планів розвитку щодо економічної стійкості, соціального благополуччя й організаційної стабільності. Упровадження нефінансової звітності сприяє підвищенню довіри з боку зацікавлених у діяльності НПФ сторін та будь-якого іншого підприємства, стейкхолдерів. Це відбувається завдяки розкриттю інформації щодо економічної стійкості, соціального благополуччя й організаційної стабільності.

Бібліографічні посилання:

1. Бирюкова М. В. Социальные технологии и проектирование : учеб. пособ. для высш. учеб. заведений / М. В. Бирюкова. – Х. : Нар. укр. акад., 2001. – 400 с.
2. Буковинська М. П. Соціальна звітність і соціальний аудит: інструменти управління корпораціями / М. П. Буковинська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – Т. 1. – С. 110–114.
3. Веснин В. Р. Менеджмент : учебник / В. Р. Веснин. – М. : ТК «Велби»; Изд-во «Проспект», 2004. – 504 с.
4. Зайцев А.К. Внедрение социальных технологий в практику управления / А. К. Зайцев // – М. 1989. - С. 95.
5. Иванов В. Н. Инновационные социальные технологии государственного и муниципального управления / В. Н. Иванов, В. И. Патрушев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2001. – 327 с.
6. Лукашевич М. П. Соціологія праці : підручник / М. П. Лукашевич. – К.: Либідь, 2004. – 440 с.
7. Назарова Г. В. Засади імплементації міжнародних стандартів з регулювання соціальної відповідальності для недержавних пенсійних фондів / Г. В. Назарова, Х. Ф. Агавердієва // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування : зб. наук. праць. – Рівне : РВВ Нац. ун-ту водного госп-ва та природокористування, 2013. – № 3 (63). – С. 301–315.

8. Хамідова О. М. Складання соціальної звітності як важливий етап реалізації соціально-відповідального маркетингу підприємства галузі мінеральних добрив / О. М. Хамідова, А. Ш. Хамідова // *Економіка Крима*. – 2010. – № 2 (31). – С. 222–226.

9. Шаповал В. М. Становлення інституту нефінансової (соціальної) звітності в Україні / В. М. Шаповал // *Інституціональний вектор економічного розвитку* : зб. наук. праць МІДМУ «КПУ». – Мелітополь : Вид-во КПУ, 2009. – Вип. 2 (1). – С. 49–61.

List of references:

1. Biryukova M.V. Social technologies and design: Textbook. allowance. For higher. Proc. institutions / M.V. Biryukov. - X.: Nar. Ukr. Academician, 2001. -. 400.

2. Bukovynska M.P. Sotsialna zvitnist i sotsialny audit: instrumenti upravlinnya korporatsiyami / M.P. Bukovynska // *News Khmelnytskyi natsionalnogo universitetu*. - 2010. - № 4. - Т. 1. - Pp 110-114.

3. Vesnin V.R. Management: textbook / V.R. Vesnin. - M.:TC "Welby"; Publishing house "Prospekt", 2004. - 504 p.

4. Zaitsev A.K. Introduction Up Social technologies into the practice management / A.K. Zaitsev // - M., 1989. - S. 95.

5. Ivanov V.N. Sotsyalnye Innovative technology and state-owned munytsypalnoho management / V.N. Ivanov, V.I. Patrushev. - [2nd ed., Rev. and add.]. - Moscow: ZAO "Publishing" Economics ", 2001. - 327 p.

6. Lukashevich M.P. Sociology of labor: Textbook / M.P. Lukashevich. - Kyiv: Lybid, 2004. - 440 p.

7. Nazarova G.V. Principles of implementation of international standards of social responsibility for regulation of private pension funds / G.V. Nazarova, K.F. Ahaverdiyeva // *Proceedings of the National University of Water and Environment: Coll. Science. works*. - Exactly: RIO Nat. Univ households Islands Water and Environmental Sciences, 2013. - № 3 (63). - S. 301-315.

8. Hamidova O.M. Preparation of social reporting as an important phase of socially responsible marketing enterprise sector fertilizer / O.M. Hamidova, A. Sh. Hamidova // *Economy Crimea*. - 2010. - № 2 (31). - S. 222-226.

9. Shapoval V.N. Formation of non-financial institution (social) reporting in Ukraine / V.M. Shapoval // *Institutional vector of economic development: Coll. Science. works MIDMU "CPU"*. - Melitopol:Type-in CPU, 2009. - Vol. 2 (1). - P. 49-61.